

تلویزیون بعد از تحول در ساختار سریال سازی مجبور است از محصولات تولید شده قبلی استفاده کند

گذشته‌ها نگذشته!

کیانا تصدیق مقدم خبرنگار گروه فرهنگ

۱۸ تیرماه ۱۴۰۲ بود که بنابر تصمیم مدیریت صداوسیما گروه‌های فیلم و سریال شبکه‌های اصلی حذف شد و مدیران جدیدی در چهار گروه با موضوعات تخصصی در مرکز سیمافیلم مشغول به کار شدند. براساس چنین تصمیمی فرآیند ساخت سریال در شبکه‌ها منتفی شد تا همه اتفاقات تحت نظارت یک مرکز پیش برود. مهدی نقویان، رئیس مرکز سیمافیلم همان زمان با دفاع از این طرح دلگه بود: «از بین بردن پروگرامی اداری اضافه، چابک‌سازی فرآیند تولید، مدیریت واحد پروژه‌ها، همسان‌سازی قیمت‌ها و حذف خیلی دیگر از مسائل اضافی هدف اصلی برنامه‌ریزان است.»

او درباره این تغییر توضیحات بیشتری داده و گفته بود: «فیلماگروه‌های فیلم و سریال در معاونت سیما هم در شبکه‌ها و هم در سیمافیلم مستقر بودند و تعاملی دوسویه وجود داشت. بخشی از تولید سریال‌ها در سیمافیلم و بخش‌هایی در شبکه‌ها صورت می‌گرفت. اینکه نیمی از سریال در یک جا و نیمی از آن در جای دیگر تولید می‌شد، آسبیبی بود که مدیران قبلی هم به آن توجه کرده بودند اما به دلایل مختلف نتوانسته بودند ساختار را اصلاح کنند. در مقاطع مختلف، جست‌وجو‌ریخته اصلاحاتی در ساختار رخ می‌داد اما هیچ‌گاه این اتفاق به صورت کامل نیفتاد تا آنکه در دوران تحول عملیاتی شد و گروه‌های فیلم و سریال در شبکه‌ها به صورت کامل حذف و در سیمافیلم ادغام شدند. یعنی فیلم و سریال شبکه‌ها تحت مدیریت واحد قرار گرفت و مرکز سیمافیلم که پیش از این یک گروه «الف ویژه» و یک گروه فیلم و سریال داشت، اکنون به غیر از الف ویژه دارای چهار گروه تاریخی، اجتماعی، حادثه‌ای و طنز شد که هرکدام زیرگروه‌های متنوعی دارند.» همان‌طور که رئیس سیمافیلم گفته بود، در گذشته و از سال ۱۳۸۱ که سیمافیلم در زیرمجموعه سازمان صداوسیما قرار گرفت، بنا شد وظیفه تولید سریال‌های الف ویژه تلویزیون را برعهده داشته باشد. این تصمیم زمانی گرفته شد که هرکدام از شبکه‌ها برای خودشان گروه‌های فیلم و سریال داشتند و برای پرکردن آنتن خود تولید محتوایی کردند و وظیفه سیمافیلم آن بود که بدون داشتن دغدغه آن آثار فاخر تولید کند. آثاری مثل «یوسف پیامبر» و «مختارنامه» که دیگر مثل شان در صداوسیما تولید نشد، نمونه‌هایی از فعالیت سیمافیلم در آن سال‌ها بود که مورد اقبال عمومی هم قرار گرفت. در سال‌های نسبتاً دور شبکه‌ها با یکدیگر رقابت می‌کردند تا آثارشان عنوان پرمخاطب‌ترین سریال مناسبتی را به خود اختصاص دهد. نمی‌شود گفت در آن زمان هم وضعیت گل و بلبل بود اما تعدد سریال‌هایی که روی آنتن تلویزیون می‌رفت باعث می‌شد شاهد آثار خوب هم باشیم. در دهه ۸۰ زمان پخش سریال‌ها می‌شد از خلوت شدن خیابان‌ها فهمید. اتفاقی که سال‌هاست دیگر متوجه آن نیستیم.

سال گذشته، همان زمانی که این تغییر در سازمان صداوسیما شکل گرفت، در گزارشی اشاره کردیم باین تصمیم جایگاه مدیر شبکه به مدیر پخش برنامه و سریال تغییر پیدا می‌کند و تصمیمات معطوف به چنین طرح تحولی، پیش از این باره اندازی مرکزی به نام «سیمرغ» در حوزه تولیدات فیلم و سریال کلید خورده بود. شهریورماه ۱۴۰۱ با حکم معاون سیما ماموریت تأسیس و ریاست مرکز سیمرغ را به مجید اکبرشاهی سپرد و حسین اسدلی زاده را به عنوان «مدیرکل دفتر فیلمنامه رسانه ملی» منصوب کرد. نکته قابل تامل در متن حکم مدیرکل دفتر فیلمنامه رسانه ملی، تأکید بر یکپارچگی راهبردی و هم‌افزایی در آثار نمایشی صداوسیما بود. امروز اما پیش از یک‌سال و دو ماه است که از تصمیم مدیر صداوسیما مبنی بر حذف گروه‌های فیلم و سریال از شبکه‌ها می‌گذرد. بنابر گفته مدیران سازمان و سیمافیلم این تصمیم گرفته شد که آثار در یک مکان واحد تولید شوند و تحت یک مدیریت واحد قرار بگیرند اما باید ببینیم ثمره این تصمیم بعد از گذشت یک‌سال چه بوده و آثاری که در این مدت از تلویزیون پخش شده‌اند چه کیفیتی داشته‌اند. بانگ‌های به سریال‌هایی که در این یک‌سال پخش شده، می‌توان گفت آت‌هایی مورد توجه قرار گرفته‌اند که برای دوره قبل بوده‌اند. تلویزیون در مأموریت جدید هنوز نتوانسته سریال‌سازی را به جایگاهی مناسب برای جذب مخاطب

برساند. تلویزیون مدت‌هاست که به‌طور محسوسی در خصوص تولید آثار نمایشی کم‌کار شده و جایش را بلنفرم‌ها یا اصطلاحاً شبکه نمایش خانگی پر می‌کند. پخش سریال‌های تکراری در تلویزیون از حد گذشته و در میان آثار جدیدی که تولید می‌شوند هم می‌توان افت کیفیت فنی را به وضوح دید و اینها حکایت از این دارند که اولویت‌ها با وجود همه تغییراتی که در حوزه تلویزیون داده می‌شود، باز هم نتیجه‌ای ندارد و مخاطب هنوز چشمش به گذشته تلویزیون است.

سریال‌های یک‌ساله تلویزیون

«سرزمین مادری»، «غریبه»، «طوبی»، «زیرخاکی ۴» و «نون خ ۵» اسامی‌ای هستند که در لیست سریال‌های یک‌سال اخیر تلویزیون به چشم می‌خورند و اولین نکته‌ای که این اسامی به ذهن می‌رسند، این است که ایده و طرح آنها مربوط به دوره فعلی نیست. حذف گروه فیلم و سریال از شبکه‌ها با ایده چابک‌سازی فرآیند تولید، مدیریت واحد پروژه‌ها، همسان‌سازی قیمت‌ها و... صورت گرفته اما لیست این گزارش نشان می‌دهد تلویزیون هنوز متکی به گذشته قبل از تحول است. حتماً برای ساخت سریال که کیفیت مناسبی داشته باشد به زمان نیاز است. اما دوره تحولی هنوز نتوانسته در حوزه سریال‌سازی ایده‌هایش را پیاده کند. زیرخاکی ۴ و نون خ ۵ ادامه فصل‌های قبل هستند یا «سرزمین مادری» سال ۱۳۹۲ ساخته شد و با توجه به مشکلاتی که برایش پیش آمد پخشش به ۱۴۰۲ رسید. فیلمنامه «غریبه» در سال ۱۳۹۸ به تصویب رسید و به این دوره تحولی مربوط نیست. فیلمنامه سریال «طوبی» در سال ۱۳۹۹ تصویب شد و طبق گفت‌وگویی که بانویسنده کتاب «ربعین طوبی» داشتیم به دلیل تغییرات مدیریتی ساخت سریال سه‌سال به تعویق افتاد. منظور آنکه در میان سریال‌هایی که در یک سال گذشته از تلویزیون پخش شده بعضی فقط زمان پخشش به این دوره مربوط است و نمونه‌هایی هم وجود دارد که بخشی از کار پیش رفته و در این دوره ادامه پیدا کرده است. در جدول پیش رو و اسامی سریال‌ها باید به این نکته توجه شود که چون صداوسیما سایت واحد مرجعی برای گزارش کار و اسامی آثاری که تولید می‌کند، ندارد، اسامی ذکر شده با در نظر گرفتن آرشيو تلویزیون و اخبار موجود نوشته شده و امکان از قلم افتادن آثار دیگر وجود دارد. نکته دیگر اینکه این نام‌ها فقط مربوط به سریال‌هایی است که ۱۸ تیرماه ۱۴۰۲ روی آنتن رفته‌اند. با در نظر گرفتن همین آمار، ۱۶ سریال در این یک سال پخش شده‌اند، شبکه سه و یک با هفت سریال و شبکه دو با دو سریال آنتن را پر کرده‌اند، اما نکته مهم اینجاست که ۶ سریال، فیلمنامه‌شان مربوط به قبل از مهر ۱۴۰۰ و تغییرات مدیریتی سازمان صداوسیما است.

۶۰ سریال سیمافیلم در چه مرحله‌ای هستند؟

۱۷ آبان ۱۴۰۲ مدیر سیمافیلم در مصاحبه‌ای با جام جم درباره آثار در دست تولید گفته بود: «در حال حاضر نزدیک به ۶۰ سریال در مراحل چهارگانه، نگارش، پیش‌تولید، تولید و پس‌تولید قرار دارند که از این آمار ۱۵ سریال در حال ضبط هستند، یعنی در مرحله تولید قرار دارند.» ۹ ماه از گفت‌وگوی مدیر مرکز سیمافیلم می‌گذرد و از ۱۵ آثاری که در آن زمان در دست تولید بودند ۹ سریال روی آنتن رفتند و ۶ سریال با نام‌های «سلمان فارسی» به کارگردانی داوود میرباقری، «حضرت موسی» به کارگردانی ابراهیم حاتمی‌کیا، «مسیر اصلی» کارگردانی سیدمحمدرضا خردمندان، «هشت پا» به کارگردانی احمد معظمی، «تاتک خورها» کارگردانی پرویز شیخ طادی، «ناریا» به کارگردانی جواد افشار و «روبان» به کارگردانی شکیل مظفری هنوز به پخش نرسیده یا در مرحله تولید قرار دارند. سریال «غیف» به کارگردانی محمود معظمی، با «ماه عسل» بخندیم به کارگردانی منوچهر هادی، «فراگانه‌سوی نصرت» به کارگردانی مهدی جعفری، «بوفچی» به کارگردانی حسن حبیب‌زاده و «پردیسبان» به کارگردانی محمدرضا آهنگ، اسامی‌ای هستند که در روزهای گذشته با عنوان سریال‌های در حال ساخت به گوش رسیده‌اند و گویا قرار است به آنتن تلویزیون در سال ۱۴۰۴ برسند.

مسئولیت سریال‌های ساخته شده با کیست؟

در زمان گرفتن تصمیم حذف گروه فیلم و سریال از شبکه‌ها، مدیریت صداوسیما

خود را محق می‌دانست تا آثاری که قرار است برای این سازمان تولید شود زیر نظر یک مرکز واحد باشد و بداند صفر تا صد مسئولیت یک سریال با کیست. یکی از گلایه‌هایی که در آن زمان به سریال‌های ضعیف صداوسیما وارد بود و شاید در گرفتن چنین تصمیمی بی‌تاثیر نبود، نداشتن نظمی بود که مشخص باشد اگر یک اثر ضعیف ساخته شده مقصر چه کسی است؟ مدیر شبکه؟ گروه فیلم و سریال؟ نویسنده اثر؟ کارگردان یا... با در نظر گرفتن این موارد می‌توان حق داد که بخوانند یک نظرات واحد داشته باشد. اما رفته رفته این جریان تغییر کرد و اداره کل فیلمنامه هم که پیش از این در مرکز سیمافیلم بود از این مرکز جدا شد و ذیل معاونت سیما قرار گرفت. این یعنی در مرحله اول فیلمنامه یک اثر در یک اداره به نام اداره کل فیلمنامه خوانده و تأیید می‌شود، سپس توسط سیمافیلم تولید می‌شود، یعنی دوباره در روی همان پاشنه‌ای می‌چرخد که مشکل مدیران قبلی هم بود، یعنی مشخص نبودن یک مرکز مشخص برای پذیرفتن مسئولیت یک اثر. اگر اثری در این دوره ضعیف باشد، مشخص نیست ضعف از اداره کل فیلمنامه بوده که طرح را تصویب کرده یا سیمافیلم که نتوانسته فیلمنامه را خوب بسازد. این تصمیم گرفته شد تا علاوه بر هماهنگی برای ساخت سریال‌ها، کیفیت فیلمنامه‌ها در همان ابتدا ارزیابی شود و بتوان آثار تولید شده را با کیفیت مناسبی به چشم مخاطب رساند اما روند پیش‌گرفته شده نشان می‌دهد این تغییر هنوز در داخل صداوسیما هم نتوانسته خودش را هماهنگ کند. از طرف دیگر کیفیت آثار پخش شده در حوزه سریال به جز کارهایی که مربوط به گذشته است، نشان می‌دهد مخاطبان تلویزیون رفته رفته از این بستر فاصله می‌گیرند و حتی اگر اثر خوبی هم تولید شود آن را از بستر دیگری تماشا می‌کنند. در گفت‌وگویی که با سجاد مهرگان، کارگردان سریال «آقای قاضی» به عنوان یک مجموعه موفق داشتیم او از تماشای کردن سریال‌ش در بسترهای دیگر می‌گفت که «آقای قاضی» در یوتیوب به طرز وحشتناکی دیده می‌شود؛ در آپارات و در اینستاگرام نیز برخی پیج‌های اینستاگرامی آن را تکه تکه می‌کنند و کل قسمت‌ها را می‌گذارند و مردم از آنجا کار را می‌بینند و حتی نمی‌دانند که تلویزیون این اثر را برای اولین بار پخش کرده است.

ردیف	سریال	کارگردان	شبکه	سال تولید
۱	غریبه	سروش محمدزاده	سه	فیلمنامه مربوط به سال ۱۳۹۸ تولید سال ۱۴۰۲
۲	طوبی	سعید سلطانی	یک	فیلمنامه مربوط به سال ۱۳۹۹ تولید سال ۱۴۰۲
۳	فراری	امیر داسارگر	یک	۱۴۰۲
۴	بدل	علیرضا سعودی	سه	۱۴۰۲
۵	نون خ ۵	سعید آقاخانی	یک	۱۴۰۲ کلید خورد اما اولین فصل مربوط به سال ۱۳۹۸ است
۶	رستگاری	مسعود ده‌نمکی	دو	۱۴۰۲
۷	زیرخاکی ۴	جلیل سامان	یک	۱۴۰۲ کلید خورد اما اولین فصل مربوط به سال ۱۳۹۹ است
۸	هفت سر اژدها	ابوالقاسم طالبی	سه	تصویربرداری سال ۱۳۹۸ شروع شد اما به دلیل کرونا به تعویق افتاد و تولید سال ۱۴۰۲ به پایان رسید
۹	چرخ گردون	جواد مزداآبادی	دو	۱۴۰۲
۱۰	سنجرخان	محمدحسین لطیفی	یک	تولید از سال ۱۳۹۹ شروع شد و ۱۴۰۲ به پایان رسید
۱۱	بیست‌کوبید	هادی حاجتمند	سه	۱۴۰۲
۱۲	تورر	خیرالله تقیانی پور	یک	۱۴۰۰
۱۳	محرمانه	محمود معظمی	سه	۱۴۰۰
۱۴	سرزمین مادری	کمال تبریزی	سه	تولید از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶
۱۵	عشق کوفی	حسن آخوندپور	سه	پخش در ۱۴۰۲
۱۶	عاشورا	هادی حجازی فر	یک	۱۴۰۱ و ۱۳۹۹

مهدی آذرپندار، مدیر سابق گروه فیلم و سریال شبکه ۳ در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

حذف شبکه‌ها از سریال سازی جواب نمی‌دهد

مهدی آذرپندار که طی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ مدیر گروه فیلم و سریال شبکه سه بود یکی از دلایل کاهش مخاطبان سریال تلویزیون را حرکت رسانه ملی به سمت تجمع در سریال‌سازی و حذف گروه‌های فیلم و سریال از شبکه‌ها می‌داند. او در گفت‌وگو با فرهیختگان در این باره می‌گوید: «بحث منحل کردن گروه‌های فیلم و سریال، در زیرمجموعه بحث مهم‌تری قرار می‌گیرد که تصمیم اختیارات نام دارد. این یک شیوه مدیریتی است که شما به عنوان مدیر می‌توانید حوزه‌هایی را که نگرانی درباره نظارت بد آنها دارید، تجمع کنید. یک زمانی بود که در شبکه‌های مختلف مثل یک، دو، سه و پنج هم‌زمان سریال ساخته می‌شد و اتفاقاً سریال‌های ماندگار تلویزیون در این دوره ساخته شده‌اند. اما به‌تدریج یک سلبه مدیریتی به وجود آمد که سریال‌سازی را یک تهدید دانست و سعی کردیم راه‌های را ببندد و محدود کند و اختیاراتش را در یک‌جای جمع کند تا فقط یک گروه سریال بسازد؛ چرا؟ چون سریال را یک تهدید می‌دانست! تهدیدی که ممکن است مثلاً آبروی مدیران ارشد سازمان را به خطر بیندازد و باید کنترل شود. وقتی که شما به این مساله نگاهی تهدیدآمیز دارید، می‌گویید من باید نظارت کنم و کنترل کنم! اما اگر آن را فرصت بداند، می‌گوید بگذار سریال‌سازی را توسعه دهم، بگذار چهار شبکه سریال بسازند. ممکن است در آنها خطایی باشد، اما احتمالاً فرصت‌هایی هم هست.»

تغییر مأموریت سیمافیلم

از ساخت آثار فاخر به پرکردن آنتن

آذرپندار درباره این‌که دغدغه امروز سیمافیلم پر کردن آنتن است نه تولید سریال‌های فاخر گفت: «هرکس که در گروه فیلم و سریال کار کرده باشد، می‌داند آنتن تلویزیون مانند چاه و بیلی است که شما را وادار می‌کند مدام به تولید و تحرک بپردازد. از یک جهت که باعث تحرک بیشتر می‌شود خوب است و از سوی دیگر معایبی هم دارد آن هم اینکه شما مدام باید برای آنتن کار کنید و همیشه آن را پر نگه دارید. وقتی که شما به روزمرگی بیفتید، مشکلاتی پیش می‌آید یعنی شما باید دائم فکر کنید که پس از عید امسال باید برای عید سال بعد برنامه‌ریزی کنید.» او ادامه داد: «در اثنا همین بحران روزمرگی و زمانی که هر شبکه مشغول پر کردن آنتن تلویزیون بود، از سال‌های دور سازمان به این فکر افتاد جایی داشته

و هر که سلام و علیک گرم‌تری با مدیران داشته باشد، احتمالاً سریال بهتری را تصاحب خواهد کرد. البته اگر سریال خوب ساخته شود.»

سیمافیلم باید به وظیفه اصلی‌اش برگردد

آذرپندار درباره افت سریال‌های تلویزیون در این سال‌ها که گروه‌های فیلم و سریال شبکه‌ها حذف شدند، گفت: «از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۴ سیمافیلم مسئول کل سریال‌سازی تلویزیون شد. سیر کاری این ۱۰ سال را ببینید؛ به جلو بود یا به عقب؟ فکر می‌کنم اگر از مدیران خود سازمان‌ها هم بپرسید، قبول دارند سیر سریال‌سازی ما رو به جلو نبوده است حتی در کمیت؛ من خودم سه چهار سال در بخش سریال‌سازی بودم و همین را می‌گویم. این مشخص و واضح است. در دوره اول علی‌عسگری، زمان معاونت میرباقری، مدت کوتاهی درباره به شبکه‌ها اختیار سریال‌سازی داده شد. در آن دوره سریال‌هایی مثل «بانوی عمارت» تولید شد. توجه کنید در آن دوره، اختیار تصویب با خود شبکه بود، اما برآورد بود چه را سیمافیلم انجام می‌داد. سریال «بدرجان» را من خودم در همان دوره کار کردم. سریال «افرا»، «دل‌داگان»، «دگر و میش»، «فوق لیسانس‌ها»، «سایه‌بان» و «دلدار» هم برای آن دوره است. یعنی برای مدت دوسال که درباره به شبکه‌ها اعتماد شده، سریال‌های بهتری تولید شد. امیدوارم گروه‌های فیلم و سریال دوباره با اختیار کامل احیا شوند و سیمافیلم به کار اصلی‌اش خودش برگردد، یعنی تولید سریال‌های ماندگار. او در پایان با بیان این موضوع که در این تصمیم هیچ نکته مثبتی نمی‌بیند، گفت: «روزی که از سازمان می‌رفتم، این موضوع را نوشتم و به دوستان دادم. به نظرم این تصمیم که هیچ‌وقت در رسانه‌های ما درباره‌اش صحبت نمی‌شود، روزگار سریال‌سازی ما را واقعاً سلب کرد. این یک تصمیم بسیار غلط بود. هرگونه سپردن کاری به سیمافیلم که باعث دور شدن آن از مأموریت اصلی‌اش شود، بسیار اشتباه بود. تلویزیون‌ها مابین سریال‌های فاخر نامش پرآزاده شد و به این کیفیت رسید؛ ما همین سریال‌هایی که اسم بردم و سرمایه تلویزیون هستند. ما این مسیر درخشان را با این تصمیم اختیارات از تلویزیون گرفتیم. واقعاً دشمن اگر می‌خواست پس از موفقیت یوسف پیامبر و مختارنامه در سطح بین‌المللی بلایی سر تلویزیون بیارود که دیگر سریالی مثل این‌ها ساخته نشود، باید همین مسیر را رفت؛ یعنی سیمافیلم را مشغول آنتن روزمره می‌کرد که دیگر حتی نتواند به سریال فاخر فکر کند.»